

העולם הזה, שבועון החדשות הישראלי. המערכת והמינהלה: תל אביב, רחוב גורדון 3, טלפון 03-243386. תאריך: 136. מען מברקי: עולמפרם. מורפם כ"הרפום החדש" בע"מ, תיאביב, רחוב בן אכביגדור. הפצה: נד"כ בע"מ. גלופות: צינורגופיה כפס"י בע"מ. העורך הראשי: אורי אבנרי. המוציא לאור: העולם הזה בע"מ.

לחץ של בעלי-שררה, אישי-שילטון או איליהון.

קראי רבי

קוראים רבים תמהו בוודאי על הימסגרת שהופיעה בגיליון האחרון, ושנראה את הכותרת "הערות ותיקונים". היא נבעה מתהליך שהוא, כמדומני, מיוחד להעולם הזה. קורה שעתון נאלץ לחזור בו מדברים שכתב. הדבר נובע תמיד מהפעלת לחץ מבחוץ, בדרך-כלל באמצעות האיום כי הגשת תביעת-דיבה, ולפעמים גם בצורות לחץ כלכליות. אך אחרי הופעת הכתבה הראשונה ב"סידרה", המעשייה האווירית" (העולם הזה 1991), שהכילה האשמות אישיות כבדות נגד כמה מראשי התעשייה האווירית, לא איים עלינו איש במשפט. שום מיכתב של עורך-דין לא נתקבל. גם לא הגיעה אלינו שום הכחשה מידי אחד האנשים שהוזכרו בכתבה. השתיקה היתה מזוהה למדי. הרצון לבדוק את הדברים מחדש התיימר עורר כתוצאה מתהליך שונה לגמרי, ב"תוך המערכת עצמה".

כל עיתון הוא גוף ביצועי, ואין בו הצבעות. לכל עיתון בעולם יש עורך, שהוא הערכאה העליונה לקבלת החלטות ביצועיות. מבחינה זו דומה מערכת עיתון למט"כ"ל צבאי. האלופים מביעים את דיעותיהם, הם, עורך דיון, אך בסופו של דבר מחליט ה"מטכ"ל". כך זה בכל עיתון בעולם, וכך זה גם בהעולם הזה. העורך הראשי נושא במלוא האחריות לכל מילה המופיעה בעיתון, מ"בחינה מוסרית, ציבורית ומשפטית. גם כשהוא מאציל מסמכותו לעורכים אחרים — דבר שהוא בלתי-נמוג בכל עיתון — האחריות רובצת עליו, והוא הפוסק הי אחרון לגבי החומר המופיע בדפוס.

אולם זהו רק צד אחד של המטבע. לגבי העולם הזה, קיים צד שני. כי מערכת העולם הזה אינה מורכבת מעובדים שכירים, העובדים כ"רוכך שעות ביום מותרת משכורת של כ"רוכך ל"י רות, והולכים הביתה מבלי שיהיה איכ"פ להם מה מופיע בעיתון ומה לא.

שום אדם אינו מחזיק מעמד זמן רב במערכת זו, אם לא איכפת לו כל דבר המתרחש בה. איננו עיתון עשיר, איננו מחלקים ביד גזיבה כרטיסי-חינם של אל על והטבות אחרות. כל מי שעובד בהעולם הזה, יכול לקבל בנקל עבודה בעיתון אחר. די אם יציין את העובדה שהיה חבר מערכת העולם הזה, כדי ששערי כל העיתונות במדינה יהיו פתוחים לפניו. יש ידוע במיקצוע מיטב עיתונאי יש"ר לא התחילו את דרכם כאן.

מה שמחזיק את חברי המערכת בעיתון זה הוא דבר שרק מערכת העולם הזה יכולה להעניק לחבריה: הגאווה במאבק העיתון למען דמות המדינה, ההרגשה שהמעשים הם חשובים; הידיעה שאין בארץ תחליף לשבועון המסויים, הביטחון ביושר העיתון וטוהר מטרותיו; היכולת להתבטא באופן חופשי ללא חשש מפני

תונאים ועיתונאיות — והם רבים — הר מותחים ביקורת קטלנית על כל העולם, אך הנעלבים עד למעמקי הנפש כאשר מישהו מעז, חלילה, למתוח ביקורת עליהם.

כל זה מעלה שאלה מעשית חשובה מאד: מה קורה כאשר שני חברי-המערכת נתחלקים בדעותיהם, בניין ששניהם רואים אותו כחשוב? אם זה בניין רעיוני, משהו הנוגע ל"השקפת-עולם ולדעה, אין בעיות. זהו ע"י תוך חופשי. חבר המסתייג מדיעה מסוימת שהושמעה בעיתון, והסבור כי מצפונו מחייב אותו לבטא הסתייגות זו בפומבי, יש לו האפשרות להביע את דעתו הנ"גדת בעיתון עצמו, בחתימת-ידו. כך עשו אנשי ZOO הארץ, כאשר הסתייגו לאח"ר רונה במאמר חריף (ובלתי-צודק, לדעתי) מטפול העולם הזה בענייני האינטימיים של הצנזור לסרטים ולמחזות.

הצרה האמיתית (האמון לי, זהו צרה אמיתית!) מתחילה כאשר שני חברי-מערכת חלוקים בדעות על עניינים עובדי-תיים. כלומר, כאשר חבר אחד מאמין בכל ליבו כי החומר אשר בידו מצדיק את קביעתן של עובדות מסוימות, ואילו חבר מערכת אחר סבור באותו להט עצמו, כי הראיות המצויות בידי המערכת אינן מצדיקות מסקנה זו.

זה יכול לקרות בין אנשים אינטליגנטיים, ולראייה: לא פעם חולק ב"ת-מיש"פ אחד על הקביעות העובדתיות של בית-מישפט אחר, ומבטל פסק-דין בטענה ש"לא היה די בראיות שהובאו באותו תיק כדי להצדיק את פסיקת השופט הראשון. כשזה קורה במערכת, מה עושים? במיקרים קריים, נערך הוויכוח בישיבת המערכת, ואחרי שהרוחות התלהטו ונרגעו, נוצר קונסנזוס. אנחנו אנשי-מיקצוע, וכאשר מוכנס החומר לכור-ההיתוך של ויכוח מיקצועי, ניתן בדרך-כלל להפ"ר יריד בין המתכת הקשה של העובדות לבין השאר.

מטוס "ווסטווינר" של התעשייה האווירית
מה קורה כאשר חברי-מערכת חולק על חברו?

במיקרים אחרים, פוסק בסופו של דבר העורך הראשי, או מי שממלא באותה עת את מקומו. אולם מדי-פעם מודמן מיקרה קשה ב"מיוחד. כך קרה בשבוע שעבר.

יגאל רביב קיבל על עצמו לנהל את החקירה בענייני התעשייה האווירית. מ"פאת גדול של המיפעל, שהיה במשך זמן רב חסין מפני כל ביקורת, היה זה תפקיד חשוב וקשה במיוחד. כאשר הגיעה החקירה לשלב מסויים, מסר רביב ליפרסום את הכתבה הראשונה ב"סידרה", המעשייה האווירית. אחרי ש"נפגש עם כמה וכמה אנשים המצויים מאד בענייני המיפעל, ובדק את הראיות שא"ידיהם, היה משוכנע כי יש לו כיסוי מלא לקביעותיו, מה גם שדובר המיפעל, ש"אליו פנה, לא מסר תשובות ענייניות ל"שאלותיו.

עם הופעת העיתון עירער אלי תבור על כמה מן הקביעות. היו לו מקורות-מ"דע משלו, והוא היה משוכנע כי לכמה מן העובדות שהופיעו בכתבה אין כיסוי מספיק, וכי שנסעו על טענות וראיות שהיו, לדעתו, כוזבות. בהעולם הזה אין חברי-המערכת מגלים איש לרעהו את מקורות-המידע שלהם.

מטעמי ביטחון. גם אני עצמי נמנע, לרוב, מלבדוק מקורות-מידע, מאותה סיבה, אלא במיקרים מיוחדים, כאשר נראה לי שעלי להיכנס לעובדי-החקירה של בדיקת המידע, כדי לשאת באחריות.

במיקרה זה יכולתי לשמוע את טענות שני החברים, להתרשם מן הראיות ולפ"סוק לפי הבנתי, והיו הדרך הקלה, יח"סית, אך לא רציתי ללכת בה. תחת זאת בחרנו בשיטה הרבה יותר קשה, אותה אנחנו מפעילים רק לעיתים רחוקות מאד. ישבנו והגדרנו במדויק את הנקודות העובדתיות שעליהן נטוש הווייכות. ביקשתי את שני החברים לבדוק מחדש את המידע והראיות המצויי בידיהם, איש-איש על-פי דרכו, ולהיפגש מחדש עם מקורות-המידע שלהם. בדקתי כמה פרטים באופן אישי.

על סמך עבודה זו ערכנו ישיבה, ש"יכלה להיות תומר-לימד מרתק בבית-ספר לעיתונות.

בדקנו מחדש את הכתבה המקורית, פרט אחר פרט. על פרטים רבים, שאיש לא עירער עליהם, לא התעכבנו. לגבי כל פרט שהיה שנוי במחלוקת, ערכנו עימות בין חומר-הראיות שהביאו שני החברים: קבענו את המצב העובדי, כפי שהוא נראה לאור ראיות אלה. לגבי כמה פרטים, הסקנו מסקנות. לגבי כמה פרטים אחרים, קבענו שלאור ה"עובדות תיתכן מחלוקת על המסקנה. פר"טים אחרים ניסחנו מחדש, בצורה מפור"טת יותר, כדי להימנע מהכללה.

אם כל המסקנות האלה מסונן לקור"אי, כלשונו, והנחנו לך להסיק בעצמך את המסקנה מן העובדות.

תהליך כזה אינו ידוע בכל עיתון אחר. מה גם ששום עיתון אחר לא היה מעלה על דעתו לתקן דברים, לא לשנות את ניסוחם, או להגדיר אותם מחדש בצור"רה עובדתית מדויקת, כאשר כלל אין דרישה כזאת מצד גורם כלשהו הנוגע לעניין.

אנחנו חייבים לעשות זאת, על פי כורח פנימי. חשוב לנו לדעת כי החומר המת"פרסם בעיתון זה הוא מדויק ומהימן. חשוב לנו גם להראות לך כי איננו מה"ססים לתקן דברים, אם אנחנו סבורים ש"הם טעונים תיקון — וממילא, שכל שאר החומר בעיתון נשאר איתן, ללא עירעור.

עיתון מפרסם מדיינים, או מדי-שבוע, אלפי עובדות. מגוון להעמיד פנים כא"י לו לא ייתכנו שגיאות, הטעיות-בדודן ו"טעויות-בשיקול — מה גם שהכל נעשה תחת לחץ, תוך זמן קצוב, כשלהרבה א"י שים יש עניין להזין את העיתון במידע כוונב או מוגזם, ואילו הצד המואשם מוכן אף הוא, לעיתים קרובות, לשקר ולהע"לי, כדי להגן על עצמו.

לדעתי, האתיקה המיקצועית מחייבת ע"י תון לתקן דברים כאשר הוא משתכנע ש"הוא טעה בשיקול, כשם שהיא מחייבת אותו להילחם ללא-רתע על הדברים ה"נראים לו כנכונים, שתי מיצוות אלה כרו"רות זו בזו, וגאוותו האמיתית של עיתון צריכה להיות על שתיהן כאחת. כל מסקנה עיתונאית (היסטורית, כ"י מובן) היא זמנית — עד שמתגלה מידע נוסף, המטיל אור חדש על הדברים. ה"מסקנות שהגענו אליהן במיקרה זה הן הנכונות והשקולות ביותר שיכולנו לה"סיקן, לאור המידע שהיה מונח לפנינו.

סיפורי לך סיפור זה, כדי לתת לך מושג על המרץ והזמן המושקעים, לפע"מים, בכתבה אחת, שאתה קורא אותה תוך כמה דקות. אנחנו משתדלים להביא לך את תוצאות החקירות שלנו בצורה הקלה ביותר לעיון, לשם כך אנחנו נעזרים באבזורים של מיקצוענו — עריכה טובה, כותרות מוש"כות, תצלומים המדברים בעד עצמם. אבל הדרך אל מכבש-הדפוס היא, לע"י תים קרובות, ארוכה ומסובכת — בייחוד כאשר כל הנוגעים בדבר מתייחסים אל עבודתם בתחושה של אחריות מירבית.